

Kiusaamiseen puuttumisen haasteista

Tänä syksynä heräsi taas kerran keskustelu siitä, onko (koulu)kiusaamisesta puhuminen vähättelevä ja miksei sen sijaan puhuta *väkivallasta*. Ymmärrän taustalla olevan ajatuksen, mutta en kannata moista käsitteiden sotkemista; kumpaakin termiä tarvitaan. Kiusaaminen on aina väkivaltaa, joko fyysistä tai henkistä. Siinä yksi tai useampi henkilö käyttää valtaansa tai voimaansa toisen alistamiseen ja nöyryyttämiseen tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan pelkoa ja ahdistusta. Lisäksi kiusaaminen on toistuvaa, mikä tekee siitä erityisen pirullista. Kiusaaminen on myös ryhmäilmiö. Sitä voi olla vaikea tunnistaa siksi, että tekijöitä on usein monta ja kukin tekee "ihan vain vähän jotain ikävää". Nämä erilliset, kenties viattoman oloiset teot (joista yhtäkään ei ehkä itsessään voi kutsua väkivallaksi) muodostavat yhdessä kiusaamiskokemuksen. Kiusaaminen sanana kenties muistuttaa liikaa *kiusoittelua*, ja herättää tästä syystä joissakin mielikuvan, ettei kysymys olisi vakavasta asiasta – mutta jokin sana tarvitaan tätä ilmiötä kuvaamaan. Kysymys ei ole vain käsitteillä kikkailusta vaan siitä, että kiusaamisilmiön luonteen ymmärtäminen on oikeanlaisen puuttumisen edellytys. Kiusaaminen on väkivaltaa - mutta omanlaistaan väkivaltaa.

Tänä syksynä keskustelu kiusaamisesta eskaloitui erityisesti kouluissa tapahtuneiden fyysisten väkivaltatilanteiden vuoksi. Ne voivat olla osa kiusaamisen vyyhtiä, tai sitten eivät. Fyysinen väkivalta voi olla pitkään jatkuneen kiusaamisen yksi ilmentymä. Se voi kuitenkin joskus olla myös kiusatuksi joutuneen oppilaan epätoivoinen teko, yritys puolustautua tai "antaa takaisin". Tai kyseessä voi olla pahoinpitely, joka ei sinänsä liity kiusaamisproblematiikkaan. Kussakin tapauksessa tarvitaan erilaisia ratkaisuja ja erilaista jälkihoitoa – siksi on tärkeä tunnistaa, mistä on kysymys.

Kiusaamisen vähenemiseen liittyy ilmiö, jota olemme englannin kielellä kutsuneet *terveen kontekstin paradoksiksi* (healthy context paradox) – mutta ehkä sitä voisi kutsua myös *vähenevän kiusaamisen paradoksiksi*. On kysymys siitä, että kiusatuksi joutumisen on havaittu olevan erityisen traumaattista sellaisessa ympäristössä – esimerkiksi koulussa tai luokassa – jossa vain harvoja kiusataan. Toisin sanoen, samalla kun saamme kiusaamisen vähenemään, lisäämme kielteisten vaikutusten todennäköisyyttä niiden kohdalla, joita edelleen kiusataan. Siksi on tärkeää, ettei tuijoteta vain kiusaamisen esiintyvyydestä kertoviin lukuihin, vaan mietitään, miten voidaan puuttua kohdennetusti niihin kaikkein haastavimpiin kiusaamistapauksiin. Kiusaaminen on Suomessa vähentynyt kymmenen vuoden ajan, vuodesta toiseen, mutta edelleen on oppilaita, joita kiusataan toistuvasti – ja heidän tilanteensa saattaa olla entistäkin vaikeampi.

Aloitimme vastikään Euroopan tutkimusneuvoston rahoituksella viisivuotisen CHALLENGE-hankkeen (www.xxxxxxxxxx). Siinä yksi kiinnostuksen kohteista on juuri yllä kuvattu *vähenevän kiusaamisen paradoksi*: mitkä mekanismit sitä selittävät ja mitä sille voidaan tehdä. Toiseksi, hankkeessa seurataan kahden vuoden ajan kiusaamistapauksiin puuttumista mukana olevissa kouluissa (16 ala- ja 16 yläkoulua) ja pyritään tunnistamaan tekijät, joiden vuoksi puuttuminen ei aina johda toivottuun lopputulokseen. Näissä tapauksissa tuemme kouluja ratkaisujen löytämisessä ja avun saamisessa kaikille oppilaille. Kolmanneksi, CHALLENGE-hankkeessa tarkastellaan kokeellisen tutkimuksen keinoin, miten oppilaan yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten hän kokee erityyppiset (lyhyin videoin esitetyt) aikuisten puuttumiset kiusaamiseen. Miten esimerkiksi oppilas, jolla on hyvin vähän empatiakykyä, tai ns. tunnekylmiä piirteitä, reagoi interventioon, jossa pyritään vetoamaan siihen, miten pahalta kiusatusta tuntuu? Neljänneksi, tutkimme molekyyligenetiikan keinoin, miten geneettisessä kontrollissa olevat tekijät voivat vaikuttaa siihen, millainen on oppilaan

responsi interventioon. Viimeksi mainittuun osatutkimukseen kutsumme nuoria aikuisia, jotka ovat peruskouluaikanaan osallistuneet Kiva Koulu -ohjelman vaikuttavuustutkimukseen, ja pyydämme heiltä DNA-näytettä.

Kokonaisuutena CHALLENGE-hanke tuottaa tietoa sitä, miten spesifeihin, yksittäisiin kiusaamistapauksiin todellisuudessa puututaan sitä mukaa kun niitä tulee esiin koulun arjessa, kuinka usein puuttuminen onnistuu vs. kiusaaminen jatkuu puuttumisesta huolimatta, ja mitkä tekijät kulloistakin lopputulosta selittävät. Tämä on siis jotain aivan muuta kuin tähänastinen kiusaamisen interventiotutkimus, jossa on pääasiassa raportoitu interventioiden keskimääräisiä vaikutuksia (esim. montako prosenttia kiusatuksi joutuvien osuus väheni yhden vuoden aikana). Myös nämä tutkimukset ovat olleet tärkeitä (olenhan itse tehnyt niistä monia!), mutta enää ne eivät vie tutkimusalaan eteenpäin. Jotta voidaan kehittää entistä tehokkaampia keinoja kiusaamiseen puuttumiseksi, on paitsi iloittava menestyksistä myös uskallettava kysyä ne kaikkein vaikeimmat kysymykset, kuten: missä on epäonnistuttu ja miksi – ja miten nämä uudet haasteet ratkaistaan.

Christina Salmivalli

Psykologian professori/

Tutkimuksen lippulaiva INVEST, Turun yliopisto